

Granskning förnyelse/underhåll av VA-ledningsnätet

Sjöbo kommun

Mars 2024

Carl-Magnus Stenehav

Henrik Eliasson

Sammanfattning

PwC har på uppdrag av de förtroendevalda revisorerna i Sjöbo kommun genomfört en granskning av förnyelse/underhåll avseende VA-ledningsnätet i kommunen. Granskningens syfte är att bedöma om tekniska nämnden säkerställer en ändamålsenlig styrning och kontroll av underhåll avseende VA ledningsnätet med ett långsiktigt perspektiv.

Utifrån genomförd granskning är vår samlade bedömning att tekniska nämnden inte säkerställer en ändamålsenlig styrning och kontroll av förnyelse/underhåll avseende VA-ledningsnätet med ett långsiktigt perspektiv.

Revisionsfrågor	Bedömning	
Finns tydliga mål och riktlinjer avseende förnyelse/underhåll?	Delvis	
Har förnyelseplan/underhållsplan upprättats och efterlevs dessa?	Nej	
Genomförs förnyelse/underhållsåtgärder enligt plan och budget?	Nej	
Är nuvarande underhåll/förnyelse av VA-ledningsnätet tillräckligt?	Nej	
Sker en tillräcklig rapportering till tekniska nämnden?	Delvis	

Rekommendationer

Vi rekommenderar tekniska nämnden att:

- säkerställa att det formaliseras tydliga aktiviteter/åtgärder för att nå nämndens mål kopplat till VA. Målet avser *Säker, trygg och hållbar VA-försörjning nu och för framtida generationer*. Säkerställa att uppföljning av målet sker, i granskningen noteras att nämnden inte följer upp målet varken i delårsrapport eller i nämndens årsredovisning.
- revidera den upprättade VA-planen från år 2017.
- årlig underhållsplan tas fram för de olika ledningsnäten där det framgår vilka aktiviteter som planeras att genomföras under året. Underhållsplanen bör ha sin utgångspunkt i en riskanalys.
- förnyelseplan tas fram över ledningsnätet där ledningsnätet graderas och riskbedöms utifrån förnyelsebehov. Detta i syfte att minska händelsestyrd planering och öka den strategiska styrningen inom VA-planering. Riskbedömningen bör ske utifrån verksamhetens kunskap om ledningsnätet, filmning, åldersanalys, läckor samt drift- och underhållsstörningar. Planen bör sedan ligga till grund för nämndens årliga uppföljningar, prioriteringar och budgetarbete.

- säkerställa de krav som kommunen ställt om att separera spillvattennätet och dagvattennätet. Det framkommer i granskningen att det i vissa områden i kommunen inte verkställts.
- se över organisationen då nyttjandegraden av investeringar kopplat till ledningsnätet bedöms som låg trots att det finns ett uppdämt behov av åtgärder.
- besluta om nivå gällande ledningsnätets förnyelsetakt. Förnyelsetakten uppgår under perioden (2018-2023) i snitt till 0,1 % (vatten), 0,2 % (spillvatten) och 0,3 % (dagvatten), vilket avviker väsentligt från verksamhetens önskvärd nivå om 150 år.
- vidta åtgärder för att komma till rätta med andelen tillskottsvatten som indikerar att det råder en bristande kvalitet på spillvattenledningar och/eller felkopplade ledningar. En stor andel av tillskottsvatten ställer högre krav på reningsprocessen.
- I högre utsträckning ta del av uppföljning av VA-verksamheten. Tekniska nämndens årsredovisning bör i större utsträckning kompletteras med basteknisk statistik och verksamhetsdata bland annat kring förnyelsetakt, vattenkvalitet, tillskottsvatten, nederbörd, nödavledning m.m. Redovisningen bör ske utifrån ett längre perspektiv för att nämnden och andra intressenter ska få en ökad förståelse för verksamheten. Vidare rekommenderar vi att nämnden följer upp efterlevnaden av styrande dokument. Nämnden behöver bl.a säkerställa att de åtgärder som anges i dokumentet *Åtgärds- och utbyggnadsplan för vatten och avlopp i Sjöbo kommun* genomförs och är aktuella.
- VA-verksamhetens kostnader beräknas överstiga intäkterna trots taxeökning inför 2024. Tekniska nämnden behöver vidta åtgärder för att inte skattekollektivet får stå för VA-verksamhetens kostnader.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Inledning	4
Bakgrund	4
Syfte och revisionsfrågor	4
Revisionskriterier	4
Avgränsning	5
Metod	5
Granskningsresultat	6
Mål och riktlinjer	6
Underhåll och förnyelseplaner	8
Tillräckligt underhåll/förnyelse	11
Rapportering	13
Samlad revisionell bedömning	15

Inledning

Bakgrund

Utifrån Sjöbo kommuns VA-policy är den långsiktiga planen för VA-försörjningen att bidra till en hållbar utveckling av kommunen. För att uppnå en hållbar vatten-, avlopps- samt dagvattenförsörjning i en kommun krävs en långsiktig och strategisk planering samt tydliga beslut om vilken utveckling kommunen strävar efter. Det är tekniska nämnden som fullgör kommunens uppgifter och ansvarar för frågor i kommunen beträffande bl.a. allmänna vattentjänster. Inom nämndens ansvarsområde beträffande allmänna vattentjänster åligger det nämnden bl.a. att utföra, underhålla och förvalta kommunens allmänna vatten- och avloppsanläggningar så att dessa uppfyller lagstiftningens krav ur miljö- och hälsosynpunkt.

Underhåll och förnyelse av de kommunala försörjningssystemen är en betydande utmaning för Sveriges kommuner och en betydande faktor för att upprätthålla en god ekonomisk hushållning. Brister underhållet kan det leda till försämrad service och kvalitet samt att det kan bli mycket kostsamt att återställa tillgångarna till normal standard om förslitningen har blivit för omfattande. Eftersatt underhåll kan på sikt få allvarliga konsekvenser för ekonomi, säkerhet och kvalitet.

Det är av stor betydelse att underhåll av VA-ledningssystem sker kontinuerligt och långsiktigt då det berör tillgångar med mycket lång livslängd (ibland över 100 år). Som stöd för underhålls- och förnyelsearbetet är tydliga mål, riktlinjer, rutiner och planer viktiga för att kunna styra, prioritera och följa upp verksamheten utifrån perspektivet långsiktigt hållbart underhåll och förnyelse av de kommunala systemen.

De förtroendevalda revisorerna har efter genomförd väsentlighets- och riskanalys, beslutat om en granskning av underhåll avseende VA-ledningsnätet.

Syfte och revisionsfrågor

Syftet med granskningen är att bedöma om tekniska nämnden säkerställer en ändamålsenlig styrning och kontroll av förnyelse/underhåll avseende VA-ledningsnätet med ett långsiktigt perspektiv. Följande revisionsfrågor används för att svara mot syftet:

- Finns tydliga mål och riktlinjer avseende förnyelse/underhåll?
- Har underhåll-/förnyelseplaner upprättats och efterlevs dessa?
- Genomförs förnyelse/underhållsåtgärder enligt plan och budget?
- Är nuvarande underhåll/förnyelse av VA-ledningsnätet tillräckligt?
- Sker en tillräcklig rapportering till nämnden?

Revisionskriterier

Med revisionskriterier avses de bedömningsgrunder som bildar underlag för revisionens analyser och bedömningar.

- Budget
- Kommunfullmäktiges antagna styrdokument inom området, exempelvis vattentjänstplan, VA-policy.
- Kommunallagen

Avgränsning

Granskningen avgränsas till underhåll och förnyelse av VA ledningsnätet. Ansvarig nämnd är tekniska nämnden. Granskningen avser revisionsår 2023.

Metod

Granskningen har genomförts genom intervjuer, genomgång av styrdokument och uppföljningsrapporter inom området. I granskningen har intervjuer genomförts med verksamhetschef samt förvaltningschef. I granskningen har vi även beaktat ekonomiskdata samt statistik.

I granskningen har vi tagit del av och gått igenom följande dokument:

- Tekniska nämndens reglemente
- Tekniska nämndens budget 2023 – verksamhetsplanering
- Tekniska nämndens budget 2024 – verksamhetsplanering
- Sjöbo kommuns budget 2023 med plan 2024–2025
- Tekniska nämndens årsredovisning 2022
- Tekniska nämndens årsredovisning 2023
- Tekniska nämndens delårsrapport för 2023 (t o m aug)
- Tekniska nämndens delårsrapport för 2023 (t o m april)
- Nulägesanalys inför budget 2024
- Nulägesanalys inför budget 2023
- Nulägesanalys inför budget 2022
- Sjöbo kommuns årsredovisning för år 2022 med tillhörande protokollsutdrag från kommunfullmäktige
- Vattentjänstplan
- VA-policy
- Åtgärds- och utbyggnadsplan för vatten och avlopp i Sjöbo kommun

De intervjuade har beretts möjlighet att sakgranska rapporten.

Granskningsresultat

Mål och riktlinjer

Revisionsfråga 1: Finns tydliga mål och riktlinjer avseende underhåll/förnyelse

lakttagelser

Av tekniska nämndens reglemente¹ framgår att tekniska nämnden ska fullgöra kommunens uppgifter och ansvarar för frågor gällande allmänna vattentjänster. Inom ansvarsområdet beträffande allmänna vattentjänster åligger det nämnden bl.a. att utföra, underhålla och förvalta kommunens allmänna vatten- och avloppsanläggningar så att dessa uppfyller lagstiftningens krav ur miljö- och hälsosynpunkt. Vidare att förvalta de specialbyggnader som finns för verksamheten såsom vattenverk, avloppsreningsverk, pumpstationer med flera.

Tekniska förvaltningen är uppdelad i tre verksamheter *Samhällstjänster*, *Offentlig utemiljö och Fritid* samt *Serviceenheten*. Inom verksamhet *Samhällstjänster* ingår verksamhet, renhållning, vatten och avlopp. Verksamheten arbetar med drift, underhåll, nyanläggning och utveckling inom sitt område.

Budget

I nämndens budget 2023 – verksamhetsplanering anges att tekniska nämnden tillsammans med förvaltningen arbetat fram nämndsmål för 2023. Grunden för nämndens planering utgår från den politiska vision 2034 och kommunfullmäktiges beslutade budget. Nämnden har antagit ett mål kopplat till VA som avser *Säker trygg och hållbar VA-försörjning nu och för framtida generationer*. Åtgärd:

- Säkra kommunens dricksvattenbehov för framtiden.

Vi har efterfrågat verksamhetens aktiviteter/mätetal kopplats till målet men inte tagit del av någon redovisning.

I nämndens budget 2024 – verksamhetsplanering har nämnden beslutat om ett nämndsmål - *Säker, trygg och hållbar VA-försörjning nu och för framtida generationer* med tillhörande två åtgärder

- Kommunens dricksvattenförsörjning ska framtidssäkras

- Kommunens va-anläggningar ska ha robusthet för att möta störningar.

Vi har efterfrågat verksamhetens aktiviteter/mätetal kopplats till målet men inte tagit del av någon redovisning.

Utifrån nämndens budgetdokument för år 2024 anges att investeringar i verksamheten innebär ökade driftkostnader och som i sin tur leder till högre avgifter för konsumenten. VA-taxan höjdes med 4 % från den 1 januari 2024 med anledning av ökade kapitalkostnader i samband med investeringarna. Trots detta förväntar sig nämnden ett underskott motsvarande 9,5 mnkr för år 2024 och ett ackumulerat resultat om -3,1 mnkr beräknas föreligga vid 2024 års utgång.

¹ senast reviderat av kommunfullmäktige den 26 oktober 2022 § 103

Sjöbo kommuns budget 2023 med plan 2024–2025 anges ett antal nyckeltal kopplat till VA. Bland annat antalet abonnenter samt antal meter förnyat VA ledningsnät. I budget dokumentet anges 1200 meter som förnyat ledningsnätet för 2023. En årlig förnyelsetakt på 1200 meter innebär en förnyelsetakt på drygt 600 år (totala ledningsnätet). Enligt förvaltningsledningen anges att detta nyckeltal inte speglar ambitionen i kommunen och inte är styrande för tekniska förvaltningens verksamhet. Enligt intervju med förvaltningsledningen finns det från politisk håll ingen fastställd ambitionsnivå gällande förnyelsetakten i år räknat.

Styrande dokument

Enligt Lagen om allmänna vattentjänster § 6 ska det finnas en aktuell vattentjänstplan i varje kommun. Kommunfullmäktige beslutar om antagande och ändring av en vattentjänstplan. Kommunfullmäktige ska minst vart fjärde år pröva om vattentjänstplanen är aktuell med hänsyn till behovet av allmänna vattentjänster. Vattentjänstplanen ska innehålla kommunens långsiktiga planering av hur behovet av allmänna vattentjänster ska tillgodoses. Vattentjänstplanen ska också innehålla kommunens bedömning av vilka åtgärder som behöver vidtas för att de allmänna Va-anläggningarna ska fungera vid en ökad belastning på grund av skyfall. Kommunstyrelsen beslutade 2023-04-12 att, tekniska nämnden fick i uppdrag att ta fram en vattentjänstplan. Kommunfullmäktige beslutade 2023-12-20 om *Vattentjänstplan* som är framtagen av tekniska förvaltningen. Inom ramen för detta arbete har kommunen genomfört en behovs- och möjlighetsanalys avseende VA-utbyggnad för hela kommunen. Analysen har resulterat i att kommunen tagit fram en plan för utredning och utbyggnad av kommunalt VA. Vattentjänstplanen innehåller uppgifter kring ex kommunens behov av kommunalt vatten och avlopp, samt hur de kommunala anläggningarna ska säkras för att klara framtida skyfall. Planen omfattar inga målsättningar aktiviteter avseende underhåll/förnyelse avseende ledningsnätet

I kommunens *VA-policy* från år 2017 anges att målet med VA-policyn är att möjliggöra investeringar inom VA där de gör mest nytta. VA-policyn är styrande för VA-planen och båda dokumenten är en viktig del i kommunens översiktsplanering. VA-planen är nästa steg i VA-planeringen och som ska omsätta VA-policyns ställningstaganden i åtgärder inom och utanför verksamhetsområdet för vatten och avlopp. Detta sker bland annat i dokumentet *Åtgärds- och utbyggnadsplan för vatten och avlopp i Sjöbo kommun (2017)*. I detta dokument anges att avloppsledningsnätet i Sjöbo kommun har relativt få skador och har god status. Däremot är det problem med inläckage, grundvatten tränger in i otäta betongskarvar. En stor del av problemet med tillskottsvatten i ledningarna beror även på felkopplingar på fastigheter. I dokumentet *Åtgärds- och utbyggnadsplan för vatten och avlopp i Sjöbo kommun* specificeras åtgärder för vatten- och avloppsledningsnätet. Denna avser:

- Dokumentera ledningar digitalt
- Ta fram underhållsplan för vattenledningar
- Förnyelsetakt för ledningsnätet
- Modellering av spillvattenätet i Sjöbo tätort
- Inrapportering av ledningsnätets standard bör utvecklas
- Vaccumsystem i Heinge
- Fortsatt arbete med saneringsplanerna

Enligt samma dokument redovisas även en åtgärdsplan avseende dagvatten. Denna avser:

- Dagvattenplan
- Brukningsavgift för dagvatten

Enligt VA planen (2017) ska denna revideras och aktualiseras minst en gång varje mandatperiod eller i samband med revidering av översiktsplanen, vilket inte skett. I sakavstämningen anges att detta arbete är prioriterat och där vattentjänstplanen prioriterades först.

Bedömning

Revisionsfråga 1: Finns tydliga mål och riktlinjer avseende underhåll/förnyelse

Delvis.

Vi bedömer att det delvis finns tydliga mål och riktlinjer avseende underhåll/förnyelse. Vi grundar vår bedömning på att tekniska nämnden antagit budget och verksamhetsplanering för åren 2023 och för 2024 med tillhörande mål kopplat till VA. Det saknas däremot aktiviteter/mätetal kopplat till nämndens mål.

Det föreligger en oklarhet om det finns fastställda ambitionsnivåer kopplat till förnyelsenivån avseende ledningsnätet. I kommunens budget 2023 med plan 2024–2025 anges ett nyckeltal om antal meter förnyat VA ledningsnät (1200 meter). Enligt förvaltningsledningen anges att detta nyckeltal inte speglar ambitionen i kommunen och inte är styrande för tekniska förvaltningens verksamhet.

I dokumentet *Åtgärds- och utbyggnadsplan för vatten och avlopp i Sjöbo kommun* specificeras åtgärder för vatten- och avloppsledningsnätet.

Upprättad VA plan är från år 2017 och har inte reviderats i enlighet med planen.

Underhåll och förnyelseplaner

Revisionsfråga 2: Har förnyelse-/underhållsplan upprättats och efterlevs dessa?

Revisionsfråga 3: Genomförs underhållsåtgärder enligt förnyelse-/underhållsplan och budget?

lakttagelser

Enligt uppgifter från förvaltningsledningen byggdes merparten av ledningsnätet i kommunen ut på 1960- och 1970-talet. Allmänna VA-anläggningen i Sjöbo består av 87 anläggningar som förbinds med ledningsnät. Av dessa hör 20 till dricksvattenförsörjning, 52 till spillvattenförsörjning och 15 är dagvattenanläggningar. Huvudledningsnät för dricksvatten, spillvatten och dagvatten har en omfattning på ca 62 mil.

Dricksvattenledningsnätet består av ledningar av varierande ålder, dimension och material och har en sammanlagd längd av ca 28 mil. Problem i form av läckage eller dåligt vatten förekommer på ledningsnätet. Läckage uppstår på grund av sättningar, korrosion eller att ledningar blivit försvagade av upprepade tryckslag. Av Sjöbo kommuns ca 20 000 invånare får 72 % sitt dricksvatten från något av kommunens sju vattenverk.

Spillvattennätet består av ledningar av varierande ålder, dimension och material och har en sammanhängande längd av ca 22 mil. Av kommunens ca 20 000 invånare är ca 70

% anslutna till de kommunala avloppsreningsanläggningarna. I kommunen finns åtta avloppsreningsanläggningar.

När det gäller dagvatten beskrivs denna verksamhet inte som prioriterad med anledning av att marken i stora delar av kommunen är infiltrationsbenägen. Dagvattensystem för omhändertagande av gaturvatten finns till stora delar medan fastigheter ofta är hänvisade till lokalt omhändertagande av dagvatten. I Sjöbo kommun finns ca 11 mil dagvattenledningar. Förvaltningsledningen anger att det idag inte finns ytterligare behov av utökning av dagvattenförsörjning. Däremot kan behov uppstå med att införa ytterligare fördröjningsanläggningar för att minska belastningen på ledningsnäten vid skyfall.

Enligt uppgifter finns krav från kommunen på fastighetsägarna om att separera spillvattennätet och dagvattennätet med ett så kallat duplikatsystem. I vissa områden i kommunen har detta inte verkställts, vilket påverkar tillskottsvatten till reningsverken i stor utsträckning.

I Sjöbo kommun används begreppet underhåll inom verksamheten för de åtgärder som enbart för en viss tidsperiod avhjälper problemet. En underhållsåtgärd är alltså en återkommande uppgift. Förebyggande underhåll är insatser som handlar om spolning av ledningar, rotskärning, underhåll av diken, motionering av ventiler med mera. Rökning och filmning av ledningsnätet sker i syfte att planera åtgärder. Under år 2022 ca 4900 meter och år 2023 ca 14400 meter.

Begreppet förnyelse innebär antingen att ledningsdelar byts ut mot motsvarande standard/kapacitet eller att kapaciteten förbättras. Det görs en åtskillnad av drift och investering där driftkostnader definieras som underhåll/lagningar av nätet och när ledningsnät byts ut klassas det som investering.

Verksamheten använder sig av ett digitalt verksamhetssystem med uppgifter kring ledningsnätet i form av digitala kartor. I intervjun anges att ett nytt system för VA-planering har köpts in som bättre svarar upp mot verksamhetens behov. I verksamhetssystemet dokumenteras exempelvis ledningsförnyelser, ålder över ledningsnätet, driftstörningar.

Enligt dokumentet *Åtgärds- och utbyggnadsplan för vatten och avlopp i Sjöbo kommun* uppgick förnyelsetakten på ledningsnätet till 379 år (under 2011-2013).

Underhållsplan

I granskningen har vi efterfrågat underhållsplan för ledningsnätet som tydliggör vilka åtgärder som ska ske, med vilket intervall och var dessa åtgärder ska ske. I granskningen har vi tagit del av underhållsplan avseende spolning huvudledning. Någon heltäckande dokumenterad underhållsplan har inte upprättats för andra typer av åtgärder.

Förnyelseplan

Enligt *Svensk vatten* bör den långsiktiga strategin gällande förnyelse ha ett perspektiv på minst fem år. För förnyelsebehoven på ledningsnäten bör strategin ha ett ännu längre perspektiv, gärna 10–20 år. En åtgärdsplan bör ha ett tidsperspektiv på 1–3 år.

Åtgärdsplanen bör innehålla konkreta, kostnadsuppskattade åtgärder. Planen bör hållas levande och kontinuerligt omprövas genom att den kopplas till uppföljningen av verksamheten varje år och till kommande årsbudget.

I granskningen har vi efterfrågat förnyelseplan för ledningsnätet som tydliggör vilka åtgärder som ska ske på kort och på långsikt. Någon dokumenterad förnyelseplan/åtgärdsplan har inte upprättats, varken på kort eller långsikt. Det saknas även en dokumenterad och heltäckande analys över ledningsnätet där ledningsnätet graderas och riskbedöms utifrån förnyelsebehov.

Vid intervju med förvaltningsledningen beskrivs att VA-verksamheten har samordningsmöten med övriga ledningsägare (nätägare, fjärrvärme etc.). Syftet med dessa möten är att informera varandra och planera för ett effektivt grävnings- och förnyelsearbetet i hela kommunen. Utifrån ledningsägarnas prioriterade arbeten kan det påverka prioriteringar gällande förnyelsearbetet.

Genomförda åtgärder

Budget för reinvesteringar (förnyelse) i VA-nätet är enligt uppgifter baserat på erfarenheter av hur mycket åtgärder som tidigare genomförts, ambitioner och hur mycket förvaltningen mäktar med att genomföra. Löpande drift och reinvesteringar i ledningsnätet utförs i huvudsak av egen personal inom förvaltningen. Egen personal beskrivs ha god historisk och lokal kännedom. Externa entreprenörer används vid större arbeten, exploateringsområden, omvandlingsområden och överföringsledningar.

Nedan redovisas förvaltningens uppgifter avseende budget, utfall samt budgetavvikelse för perioden 2018-2023 (mnr). Nedan investeringsutgifter och budget avser utgifter kopplat till förnyelse avseende ledningsnätet. Utifrån nedan framgår att budgetavvikelsen under de tre senaste åren redovisas större avvikelser. Nyttjandegraden uppgår för dessa tre åren till 43 %. Orsak till avvikelserna mellan budget och utfall beror till största del på vakanta tjänster.

Investeringsutgifter

Investeringsutgifter VA-enheten	2023	2022	2021	2020	2019	2018
Utfall	8,9	4,7	6	8,4	3,2	7,8
Budget	13,4	11,2	9,7	9,4	5,4	7,9
Avvikelse	4,5	6,5	3,7	1	2,2	0,1

Tabell 1 Investeringsutgifter 2018-2023

Bedömning

Revisionsfråga 2: Har förnyelse-/underhållsplan upprättats och efterlevs dessa?

Revisionsfråga 3: Genomförs förnyelse/underhållsåtgärder enligt plan och budget?

Nej

Vi bedömer att det inte har upprättats någon tillräckligt konkret och dokumenterad förnyelseplan och underhållsplan. Det saknas därmed en dokumenterad och heltäckande analys över ledningsnätet där ledningsnätet graderas och riskbedöms utifrån förnyelsebehov. Avsaknaden av detta innebär enligt vår mening att faran för felaktiga prioriteringar ökar och risken att underhållsåtgärder inte sker i tillräcklig utsträckning.

Revisionsfrågan gällande om förnyelse/underhållsåtgärder genomförs enligt plan och budget går inte att besvara. Detta med anledning av att förnyelse-/underhållsplan inte upprättats eller är tillräckligt detaljerade för att besvara revisionsfrågan. Vi bedömer vidare att förnyelseåtgärder under senaste åren och speciellt under senaste tre åren inte skett utifrån vad som budgeterats. Nyttjandegraden uppgår för dessa tre åren till 43 %.

Tillräckligt underhåll/förnyelse

Revisionsfråga 4: Är nuvarande underhåll/förnyelse av VA-ledningsnätet tillräckligt?

lakttagelser

Förvaltningsledningen anser att nuvarande underhåll och förnyelse av VA-ledningsnätet inte är tillräckligt i förhållande till verksamhetens bedömning av det egentliga behovet. Analys och bedömning för förnyelse beskrivs även ske över resterande del av VA-verksamhetens område dvs avloppsreningsverk, vattenverk och pumpstationer ingår i verksamhetens prioritering av åtgärder.

Förnyelsetakten visar hur många meter ledningar som förnyas årligen i förhållande till hur många meter ledning som är lagd. I Sverige uppgår medianvärdet för förnyelsetakten på vattenledning (enlig Resultatrapport för VASS Drift 2019) till 0,42 %. Enligt förvaltningsledningen finns från politiskt håll inte fastställt någon specifik förnyelsenivå. På tjänstemannanivå finns en ambition om en förnyelsetakt likt den ambition som Svensk vatten har på ca 150 år vilket innebär en årlig förnyelse om 0,67 %. Förvaltningen anger att en förnyelsetakt på 150 år vore önskvärt. Det har inte framkommit i granskningen vilka ytterligare resurser som denna ambitionsnivå kräver. Förnyelsetakten i Sjöbo kommun uppgår under perioden (2018-2023) i snitt till 0,1 % (vatten), 0,2 % (spillvatten) och 0,3 % (dagvatten), vilket avviker väsentligt från önskvärd nivå om 150 år. Förnyelsetakten har under senaste åren ökat i antal meter, men procentuellt sett har den minskat med anledning av att ledningsnätet totalt sett byggts ut.

Ledningsnät

Ledningsnät	2023	2022	2021	2020	2019	2018
Vatten km	288	278	278	269	261	253
Förnyelsetakt vatten %	0,0%	0,0%	0,2%	0,2%	0,1%	0,1%
Spillvatten km	231	218	218	213	207	143
Förnyelsetakt spillvatten %	0,5%	0,0%	0,2%	0,3%	0,1%	0,2%
Dagvatten km	117	114	114	114	113	112
Förnyelsetakt dagvatten %	0,1%	0,0%	0,6%	0,5%	0,2%	0,3%

Tabell 2 Ledningsnät 2018-2023

I granskningen har vi tagit del av data som visar på att svinnet mellan producerat och debiterat vatten uppgår till 15-38 % för perioden 2018-2023. Det finns en viss osäkerhet för respektive år, då debiterat vatten är en uppskattning utifrån trolig förbrukning. Avläsning av vattenmätare sker en gång per år i kommunen och oftast inte i samband med årsskiftet.

Förvaltningsledningen anger att det finns en problematik med in läckage på spillvattenledningsnätet från grundvattnet och felkopplade stuprörsanslutningar. Detta sammantaget påverkar belastningen vid reningsverken, vilket bland annat kan leda till nödavledning. Under januari 2024 har belastningen varit extra hög, till gränsen på översvämning. Problematiken skiljer sig mellan orterna i kommunen. Åtgärder som verksamheten gör kopplat till spillvattenledningarna är dels rökning för att upptäcka felkopplade ledningar samt olika typer av flödesmätningar för att få kunskap om eventuella läckor. Andelen tillskottsvatten i kommunen uppgår i intervallet 27 % till 68 % under perioden 2018-2023. Mängden nödavledning relateras oftast till stora nederbördsmängder, detta visar sig specifikt för åren 2019, 2021 samt 2023. Förklaring till översvämningar i källare under år 2021 berode på avloppsstopp på huvudledningsnätet orsakat av fettpropp.

Nyckeltal

Nyckeltal	2023	2022	2021	2020	2019	2018
Svinn (debiterat vatten /levererat vatten) %	26%	38%	29%	33%	15%	27%
Läckor vattenledningsnät	17	4	9	13	10	10
Översvämning källare	2	0	9	1	0	1
Nödavledning m3 (reningsverk och pumpstationer)	2222	300	4198	367	1435	0
Producerat dricksvatten m3	1 078 636	1 280 692	1 209 984	1 204 279	1 074 339	1 097 037
Behandlat spillvatten m3	1 808 973	1 632 512	1 752 758	1 590 155	1 629 424	1 603 625
Tillskottsvatten (Behandlat spillvatten/ producerat vatten) %	68%	27%	45%	32%	52%	46%

Tabell 3 Nyckeltal 2018-2023

Bedömning

Är nuvarande underhåll/förnyelse av VA-ledningsnätet tillräckligt?

Nej

Vi bedömer att nuvarande nivå avseende underhåll/förnyelse av VA-ledningsnätet inte är tillräcklig. Bedömningen sker utifrån att verksamheten inte anser att nuvarande underhåll och förnyelse av VA-ledningsnätet är tillräckligt i förhållande till verksamhetens bedömning av det egentliga behovet. Förnyelsetakten i Sjöbo kommun uppgår under perioden (2018-2023) i snitt till 0,1 % (vatten), 0,2 % (spillvatten) och 0,3 % (dagvatten), vilket avviker väsentligt från önskvärd nivå om 150 år.

Andelen förluster kopplat till dricksvatten uppgår för perioden 2018 till 2023 till 15-38 %. Andelen tillskottsvatten i kommunen uppgår under samma period till 27 % till 68 %. Detta indikerar på att det finns läckor (kommunens och/eller respektive fastighetsägarnas ledningsnät) och felkopplingar som innebär att ytterligare mätningar/analyser och åtgärder behöver vidtas.

Rapportering

Revisionsfråga 6: Sker en tillräcklig rapportering till tekniska nämnden?

lakttagelser

Av tekniska nämndens reglemente, senast reviderat av kommunfullmäktige 2022-10-26, § 103. Framgår bl.a att nämnden kontinuerligt ska följa upp sin verksamhet. Nämnden ska två gånger per år redovisa till fullmäktige hur de har fullgjort de uppdrag som fullmäktige har lämnat till dem. Nämnden ska även tillse att den har god intern kontroll i enlighet med kommunfullmäktiges reglemente för intern kontroll.

Enligt Lag (2006:412) om allmänna vattentjänster, 50 § ska huvudmannen se till att verksamheten bokförs och redovisas i enlighet med god redovisningssed där resultat- och balansräkningar redovisas särskilt och där det av tilläggsupplysningar framgår hur huvudmannen har fördelat kostnader som varit gemensamma med annan verksamhet, och att redovisningen, när den är fastställd, finns tillgänglig för fastighetsägarna. Kommunfullmäktige fastställde 2023-03-29, § 49 kommunens årsredovisning år 2022. I årsredovisningen framgår förvaltningsberättelse, resultaträkning och balansräkning samt tillhörande noter för VA-verksamheten. Ingen redovisning av hur huvudmannen har fördelat kostnader som varit gemensamma med annan verksamhet sker.

Den rapportering som sker till nämnden avseende VA sker i samband med delårsrapporter och årsbokslutet. I granskningen har vi tagit del av tekniska nämndens årsredovisning för år 2022 och för år 2023 samt delårsrapport för 2023. I dessa sker en redovisning av väsentliga händelser under perioden, ekonomisk rapportering samt prognos på övergripande nivå samt ett antal nyckeltal avseende VA-verksamheten. När det gäller nämndens mål avseende *Säker trygg och hållbar VA-försörjning nu och för framtida generationer* har det inte skett någon uppföljning av målet.

I granskningen har vi även tagit del av *nulägesanalys inför budget för 2022,2023 och 2024* där förvaltningen bl. a tagit fram statistik gällande förnyelsetakten på vatten- och avloppsledningsnätet, kundnöjdhet, kostnad vattenförsörjning och avloppshantering. Rapporteringen grundar sig på data från Kolada och jämförelse sker med liknande

kommuner i Skåne. Nulägesanalyserna har enligt förvaltningsledningen rapporterats till nämnden.

I sakavstämningen anges att det inom ramen för nämndens intern kontrollarbetet sker kontroller som är kopplade till VA bla följande:

- Slutförande av anmälda tillbud/arbets-skador i KIA (2021)
- Tillsyn på anläggningarna (2022),
- Uppföljning av privata utförare för tekniska nämnden - maskintjänster (2022 och 2023)
- Rutiner/förfarande när vi ansluter abonnenter utanför verksamhetsområdet (2023),
- Utbyte av vattenmätare i rätt tid (2024)

Verksamheten rapporterar årligen statistik och nyckeltal till *Svenskt Vatten*.

I dokumentet *Åtgärds- och utbyggnadsplan för vatten och avlopp i Sjöbo kommun* (2017) anges olika typer av åtgärder kopplat till vatten- och avloppsledningsnätet samt dagvatten. I granskningen har vi efterfrågat ifall det skett någon uppföljning av de konstaterade risker och åtgärder till nämnden. Enligt förvaltningsledningen anges att någon specifik uppföljning inte skett.

Någon rapportering till nämnden avseende ledningsnätets kvalitet, förnyelsetakt eller verksamhetens utmaningar uppges inte ske på ett strukturerat sätt.

Bedömning

Sker en tillräcklig rapportering till tekniska nämnden?

Delvis.

Vi bedömer att det delvis sker en tillräcklig rapportering till tekniska nämnden. Nämnden erhåller i samband med delårsrapport och årsbokslut en redovisning av verksamheten utifrån ekonomi och verksamhetsmål. När det gäller nämndens mål avseende *Säker trygghet och hållbar VA-försörjning nu och för framtida generationer* har det i delårsrapport och årsredovisning inte skett någon uppföljning av målet.

Vi anser att nämnden behöver ytterligare uppföljningar under året kopplat till VA och ledningsnätets status. Vi saknar exempelvis att nämnden inte erhållit uppföljning/information kring de åtgärder som anges i dokumentet *Åtgärds- och utbyggnadsplan för vatten och avlopp i Sjöbo kommun*. Inte heller någon löpande dokumenterad redovisning kring VA-verksamheten bedöms ske i tillräcklig utsträckning.

Vi bedömer att årsredovisning för VA-verksamheten för år 2022 har fastställts av kommunfullmäktige enligt Lag (2006:412) om allmänna vattentjänster. Rapporteringen svarar dock inte helt upp mot lagens krav på redovisning.

Samlad revisionell bedömning

PwC har på uppdrag av de förtroendevalda revisorerna i Sjöbo kommun genomfört en granskning av förnyelse/underhåll avseende VA-ledningsnätet i kommunen.

Granskningens syfte är att bedöma om tekniska nämnden säkerställer en ändamålsenlig styrning och kontroll av underhåll avseende VA ledningsnätet med ett långsiktigt perspektiv.

Utifrån genomförd granskning är vår samlade bedömning att tekniska nämnden inte säkerställer en ändamålsenlig styrning och kontroll av förnyelse/underhåll avseende VA-ledningsnätet med ett långsiktigt perspektiv.

Rekommendationer

Vi rekommenderar tekniska nämnden att:

- säkerställa att det formaliseras tydliga aktiviteter/åtgärder för att nå nämndens mål kopplat till VA. Målet avser *Säker, trygg och hållbar VA-försörjning nu och för framtida generationer*. Säkerställa att uppföljning av målet sker, i granskningen noteras att nämnden inte följer upp målet varken i delårsrapport eller i nämndens årsredovisning.
- revidera den upprättade VA-planen från år 2017.
- årlig underhållsplan tas fram för de olika ledningsnäten där det framgår vilka aktiviteter som planeras att genomföras under året. Underhållsplanen bör ha sin utgångspunkt i en riskanalys.
- förnyelseplan tas fram över ledningsnätet där ledningsnätet graderas och riskbedöms utifrån förnyelsebehov. Detta i syfte att minska händelsestyrd planering och öka den strategiska styrningen inom VA-planering. Riskbedömningen bör ske utifrån verksamhetens kunskap om ledningsnätet, filmning, åldersanalys, läckor samt drift- och underhållsstörningar. Planen bör sedan ligga till grund för nämndens årliga uppföljningar, prioriteringar och budgetarbete.
- säkerställa de krav som kommunen ställt om att separera spillvattennätet och dagvattennätet. Det framkommer i granskningen att det i vissa områden i kommunen inte verkställts.
- se över organisationen då nyttjandegraden av investeringar kopplat till ledningsnätet bedöms som låg trots att det finns ett uppdämt behov av åtgärder.
- besluta om nivå gällande ledningsnätets förnyelsetakt. Förnyelsetakten uppgår under perioden (2018-2023) i snitt till 0,1 % (vatten), 0,2 % (spillvatten) och 0,3 % (dagvatten), vilket avviker väsentligt från verksamhetens önskvärd nivå om 150 år.
- vidta åtgärder för att komma till rätta med andelen tillskottsvatten som indikerar att det råder en bristande kvalitet på spillvattenledningar och/eller felkopplade ledningar. En stor andel av tillskottsvatten ställer högre krav på reningsprocessen.
- I högre utsträckning ta del av uppföljning av VA-verksamheten. Tekniska nämndens årsredovisning bör i större utsträckning kompletteras med basteknisk statistik och verksamhetsdata bland annat kring förnyelsetakt, vattenkvalitet, tillskottsvatten, nederbörd, nödavledning mm. Redovisningen bör ske utifrån ett längre perspektiv för att nämnden och andra intressenter ska få en ökad förståelse för verksamheten. Vidare rekommenderar vi att nämnden följer upp efterlevnaden av styrande dokument. Nämnden behöver bl.a säkerställa att de åtgärder som anges i dokumentet *Åtgärds- och utbyggnadsplan för vatten och avlopp i Sjöbo kommun* genomförs och är aktuella.

- VA-verksamhetens kostnader beräknas överstiga intäkterna trots taxeökning inför 2024. Tekniska nämnden behöver vidta åtgärder för att inte skattekollektivet får stå för VA-verksamhetens kostnader.

2024-03-12

Emma Ekstén

Uppdragsledare

Carl-Magnus Stenehav

Projektledare

Denna rapport har upprättats av Öhrlings PricewaterhouseCoopers AB (org nr 556029-6740) (PwC) på uppdrag av Sjöbo kommunrevision enligt de villkor och under de förutsättningar som framgår av projektplan från den 2023-11-13. PwC ansvarar inte utan särskilt åtagande, gentemot annan som tar del av och förlitar sig på hela eller delar av denna rapport.